

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Кафедра державного управління
документознавства та інформаційної діяльності

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

збірник наукових праць
Випуск 1-2, 2015 р.

Рівне – 2015

- candidate. State sciences Manage - Kharkiv, 2007.
18. Zaychuk O.V. Theory of state and law. Academic course. Textbook / O. Zaychuk, N. M. Onischenko. - K. : Yurincom Inter, 2006. - 685 p.
19. Draft Law of Ukraine Conception of the social state: dated 02.04.2008 / author of the legislative initiative. V. Hara, O. Stoyan, Ya. Sukhoy. - No. 2312.
20. Obolensky O.Yu. Civil Service: Teacher Manual / O.Yu. Obolensky - K. : KNEU, 2006. - 472 p.
21. Dementov VO Features of ensuring social responsibility of the civil service in the context of democratic transformation / VO Dements - 2013. - Public Administration: Theory and Practice, No. 1 (13). - P. 196-201. - Access mode: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/4/07.pdf>.
22. Babichev AV, Butkovskii AG, Pochjalayen Sen. To a single geometric control theory. - Moscow: Science, 2001. - P. 60-61.
23. Oyken V. Basic principles of economic policy. - M., 1995.
24. Filippova I.G. Deontology of social responsibility and the mechanism of social control / I.G. Filippova V.G. Sumtsov - 2012. - MPRA, No. 47500. - p. 524-533. - Access mode: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/47500/1/MPRA_paper_47500.pdf.
25. Yarova L.V. Possibilities of social state development in modern Ukrainian society / L.V. Yarov / / Theory and methodology of political science. Visnyk SevNTU: Sb. Sciences Пр. Вип. 136/2012 Series: Political Science. - Sevastopol, 2012. - P. 89-92.
26. Zhigley IV Models of social states and social protection: excursion into the past and future / IV Zhiglia - 2008. - Journal of ZHDTU, 4 (46). - P. 71-79.
27. Rossi, Alice S. 2001. Rossi, Alice S. (2001). Caring and Doing for Others: Social Responsibility in the Domains of Family, Work, and Community. Chicago IL: University of Chicago Press Ltd. - P. 559.
28. Rachkov P.A. Truth-justice / P.A. Rachkov // Bulletin of the Moscow University. Series 7. Philosophy. - 2006. - No. 1 - C. 83-96.
29. Zhigley IV Accounting of socially responsible activity of business entities: necessity and development guidelines [Text]: Monograph // I.B. Zhiglia - Zhytomyr: ZHDTU, 2010. - 496 с.
30. Dipiazza S. The future of corporate reporting. How to return the trust of society / S. Dipiazza, R. Eccles. - M. : Alpina Publishers, 2003. - 212 p.
31. Popper K.R. Open society and its enemies. T.1: Plato's Enchantment; T. 2: Time of false prophets: Hegel, Marx and other oracles / [Per. With English. / K.R. Popper - K. : Nik-Center, 2005. - 800 s., P. 239

УДК 111.11: 17.0.36

Залужна А.Є.,

д. філос. н., проф. кафедри філософії

Національний університет водного господарства та природокористування

**МОРАЛЬНІ СМИСЛИ ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ У МОДУСАХ
«СПРАВЖНІСТЬ-НЕСПРАВЖНІСТЬ» ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ**

Zaluzhna A. Ye.,

Doctor of Philosophy, Professor of the Department of Philosophy

National University of Water and Environmental Engineering

**MORAL INDICATORS OF PERSONALIZATION IN MODUS "RELIABILITY-UNCONSCIENCE" OF HUMAN
EXISTENCE**

В статті здійснено експлікацію моральних смислів в площині інтенціональної спрямованості Я до Іншого, де вихідним пунктом взаєморозуміння з Іншим постає доброзичливість, любов,

діалогічність у вимірі подієвого здійснення особистості.

Показано, що морально-етичні феномени вкорінені у життєві процеси й, пронизуючи смислові пласти світу культури, формують людський зміст світу. Відстежено, що моральні засади екзистенції оприявнюються в якості смислового тла життєвості людини у світі культури, у якому особистість спроможна забезпечити унікальну якісність та достотність життєвого світу в смислостверджуючих репрезентаціях (екзистенційний модус справжності) або виявити загрозу негативно-руйнівних проявів зла (екзистенційний модус несправжності).

In the article an explication of moral meanings was made in the plane of intentional orientation of I to the Other, where the starting point of mutual understanding with the other is benevolence, love, dialogue in the dimension of the eventual implementation of the individual. It is shown that moral and ethical phenomena are rooted in life processes and, through the semantic layers of the world of culture, form the human meaning of the world. It is observed that the moral foundations of existence appear as a semantic background of human vitality in the world of culture, in which a person is able to provide a unique quality and relevance of the world of life in meaning-giving representations (existential authenticity mode) or to identify the threat of negative destructive displays of evil (existential mode of fiction).

Ключові слова: особистість, мораль, моральні смисли, життєвий світ, справжність, несправжність, екзистенція.

Keywords: personality, morality, moral meanings, life world, authenticity, fiction, existential.

Проблема осмислення моральних вимірів людського буття є однією з найбільш пріоритетних у філософській думці й належить до тих вічних питань, які пов'язані з духовним становленням особистості та достотною самореалізацією людської екзистенції. Особливого резонансу вона набуває в періоди нестабільних соціокультурних ситуацій та ціннісно-смислових зрушень, актуалізуючи нагальну потребу осмислення морально-етичних засад життєвого світу людини крізь призму її особистісного самоздійснення у модусах «справжність-несправжність» людського існування.

Актуалізована феноменологічним філософським дискурсом проблема життєвого світу людини тематизує суттєві можливості для осягнення культури та її цінностей, а також морально-етичних орієнтирів людського існування. І хоча ця проблема не набула достатнього філософсько-етичного обґрунтування, однак заклала у своїх інтерсуб'єктивних вимірах значні можливості для морально-етичних інтерпретацій в горизонті нової онтологічної рефлексії.

Життєвий світ людини, що суцільно переплетений сіткою смислів, цінностей, символів, текстів, художніх образів, метафор, які постають як результат людської творчості та особистісного самоздійснення, передбачає у своїй площині нарощування нових смислів або загрозу ентропійних проявів, реалізуючи у своїх граничних можливостях екзистенційного самоздійснення негативні потуги модифікації буття людини у стан небуття. Адже людина у власних можливісних вимірах позитивної та негативної самореалізації у світі постає проблемою в якості її буттєвої ознаки, що характеризується власною непередбачуваністю, складністю, суперечливістю та незапрограмованістю. У цьому контексті модуси «справжність-несправжність» досягнення екзистенціальності Я можна спостерігати крізь призму опозиційності «справжньої» і «несправжньої комунікації» К. Ясперса, «справжнього» і «несправжнього спілкування», О. Больнова, «Я-Ти» та «Я-Воно» М. Бубера, «бути» і «мати» Г. Марселя, діалогічності та монологічності М. Бахтіна, самототожної ідентифікації самотнього суб'єкта та відповіді на заклик Іншого Е. Левінаса.

У зв'язку з такими амбівалентними метаморфозами життєвіту у філософській рефлексії нової онтології особливих перспектив набуває проблема значущості особистісних начал в культурі. Вона актуалізує потребу осмислення ролі моральних смислів у динаміці становлення, розвитку та самотворення особистості.

Варто зазначити, що вся багатоманітність суб'єкт-суб'єктних відносин та ціннісно-смилових структур, що складають основу буття людини у світі культури, значною мірою залежить від морально-етичної ідентичності особистості. А відтак, парадигмальні трансформації неklasичного філософування закладають істотні підвалини для дослідження онтологічних проявів морально-етичної проблематики й формують основу для аналізу базового у нашому дослідженні поняття "мораль" крізь призму морально-етичних смислів.

Позаяк загальні приписи норм, правил та обов'язків виражають зовнішню об'єктивну легітимність необхідності, залишаючись поза екзистенційними межами найболючіших проблем людини, то ми не будемо застосовувати класичного витлумачення моралі як готового нормативно-обов'язкового коду визначеності поведінки суб'єкта та регулювання міжлюдських взаємин, що є об'єктивним критерієм оцінки характеру чи поведінки індивіда. У цьому разі маємо нагадати, що проти формалізму саме такої моралі виступали М. Гартман та М. Шелер, проявом "забуття буття" й володарювання "часу картини світу" її вважав М. Гайдеггер, деформаційним наслідком "рокового теоретизму" – М. Бахтін, однобічним "моралецентризмом" – В. Малахов. Тому спробуємо пов'язати мораль не з формальністю норм та загальнообов'язкових правил, а з особистісним началом у його подієвості (М. Гайдеггер) та повноті міжособистісних взаємин (К. Ясперс, Г. Марсель, М. Бубер, Е. Левінас, М. Бахтін, Ю. Габермас та ін.), що орієнтоване на вищі цінності (М. Шелер, М. Гартман).

Обґрунтування необхідності демаркаційної межі між поняттями моралі та моральності зустрічаємо в етичних пошуках представників

Київської філософської школи. Вона обумовлена потребою визначення відмінностей між світоглядом та світовідношенням для виявлення типів останнього та його моральнісної основи. Зокрема, мораль, що ставить за мету регуляцію міжлюдських взаємин, на думку В. Малахова, виражає нормативно-універсалізуючий потенціал духовності, у якому акцент поставлено на ідеях обов'язковості, оцінковій нормативності, легалізації всезагальної законодавчої спрямованості. Осмислюючи моральність, В. Малахов вказує на істотні спонуки до дії, у ролі яких постають не ідеально-нормативні імперативи моральної свідомості, а "смилова перспектива цілісного життєвого самовизначення індивідуальних суб'єктів – світ смислоутворюючих людських цінностей" [1, с. 286], а тому моральність, на відміну від моральних норм, демонструє практичний акт духовного вибору особистості, її конкретну життєву позицію.

Наукове зацікавлення у цьому плані викликає і феноменологічний морально-етичний дискурс з проблем морального смислу особистості, експлікований у творчості А. Тименецької, яка є однією з найбільш вагомих представників сучасної феноменологічної етики. Не оминемо сказати, що у неї моральний смисл як інтуїтивно-спонтанне почуття доброзичливості до Іншого відіграє вирішальну роль в інтерсуб'єктивному просторі життєвіту, а відтак, постає головним фактором надання йому специфічно людського значення.

Отож, відштовхуючись від феноменологічно-онтологічної традиції дослухання до істини буття, відповідального вчинювання, діалогічності, реалізації вищої царини цінностей, що забезпечують унікальну якісність "людської ситуації" в життєвому світі, будемо розглядати мораль крізь призму морального смислу як потенційно можливісного смислового горизонту подієвого здійснення особистості. Власне, моральний смисл конститується в інтенціональній спрямованості Я до Іншого, де вихідним пунктом взаєморозуміння з Іншим постає "доброчливість" (А. Тименецька), любов (М. Шелер, Д. фон Гільдебранд), вчинок та діалогічність (М. Бахтін), обличчя Іншого

(Е. Левінас) у просторі подієвого здійснення особистості та реалізації вищої царини цінностей.

Інтерпретація моральних смислів в інтерсуб'єктивному вимірі неминуче актуалізує проблему зустрічі Я з буттям іншої людини. Надзвичайно важливо підкреслити, що тут наголос поставлено на Іншому не як об'єкті, а саме суб'єкті з усім багатством його внутрішнього світу та потенцією особистісної самореалізації. У такому контексті стверджується одиничність, унікальність та персональність морального суб'єкта, що вимагає власного найменування. А тому він – не родове поняття, а те, що виявляє окремішність і позначається нами як особова назва.

У запропонованій нами інтерпретації морального смислу головний акцент поставлено на проблемі становлення особистості, висвітлення якої здійснюватиметься крізь призму феноменів цінностей, любові, подієвості, діалогічності, Іншого. Моральний смисл приходить у світ тільки через особистісні зусилля, обумовлюючи створення істинної екзистенційної ситуації і вибору адекватних способів взаєморозуміння. А позаяк життєсвіт людини є складною системою смислів, то саме наповнення його багатоманітних структур моральним змістом постає домінантою особистості й вираженням її в якості моральної сили, бо тільки "людська особистість створює моральний смисл і стає оборонцем життя" [3, с. 29]. У цьому сенсі надзвичайно плідним, на нашу думку, є запропонований А. Тименецькою феноменологічний концепт особистості. Відповідно до нього, особистість осмислюється крізь призму тіла, душі, свідомості та моральної сили і тільки з допомогою останньої досягає своєї реалізації на шляху екзистенційного самоствердження. А тому з-посеред окреслених життєствердних фаз особистісного поступу з відповідними координаційними типами, що конституують людський розвиток від вітально-чуттєвих смислових механізмів до морального смислу, особливого пріоритету набуває саме моральний смисл доброзичливості інтерсуб'єктивних відносин. Його кінцевою метою є орієнтація на благо Іншого, усунення конфліктів та досягнення консенсусу.

Згідно з М. Шелером, становлення особистості відбувається під впливом вищих космічних сил "пориву" та "духу", інтуїтивного споглядання ієрархізованої царини цінностей й аксіологічної моделі особистостей, так званих, "якісних типів особистостей". У цих окреслених "взірцях" особистостей саме релігійно-моральнісному генію належить драматична доля виявлення нових цінностей, зміни притаманних соціуму правил переваги та ціннісних оцінок. Власне він і є тією "духовно-морально налаштованою, пронизаною любов'ю до буття, милосердям до всього суцього, смиренністю й благоговінням перед його тайнами особистістю" [5, с. 394], що, реалізуючи закони любові (примат любові над ненавистю, примат любові над пізнанням) й абстрагуючись від емпіричної реальності, дереалізує дійсність й проникає в ейдетичну сутність речей.

Власне, М. Шелер також виділяє мораль як "систему правил переваги цінностей" [6, с. 66]. Її найвищим виразником є християнська мораль, якій властивий "поворот" в "русі любові" [6, с. 73]. Водночас мораль ресентименту супроводжується фальсифікацією "справжньої" ієрархії цінностей та викривленням структури переживання цінностей. Аналізуючи шелерівську проблему ресентименту моралі, відстежуємо певну переінтерпретацію цього фундаментального для європейського філософського мислення морального феномена, виявленого Ф. Ніцше, котрий це поняття використовує для характеристики "моралі рабів". Як відомо, Ф. Ніцше має на увазі саме християнську любов до обездолених, слабких та злидених, яку вважає основою ресентименту. У морально-етичних інтенціях М. Шелера ресентимент редукується до хибності ціннісних ілюзій. Вони обумовлені психологічними імпульсами ненависті, помсти, злоби, підступності та соціальної структури, побудованої на принципах конкуренції, кар'єристських стратегій і появою ціннісної сліпоти. Прислухаймося до М. Шелера, у котрого саме християнська любов є вільною від ресентименту, у зв'язку з чим він постулює тезу про жертовність, сходження та допомогу як природні перетікання вітальних сил від

надмірності та величі, на відміну від егоїстичної скерованості на себе, що засвідчує ослабленість самого життя. М. Шелер у праці "Ресентимент в структурі моралей" проголошує: "Любов... повинна проявлятися в тому, щоб благородний зглянувся над неблагородним, здоровий над хворим, багатий над бідним, красивий над потворним, добрий і святий над злим і підлим, месія над митарем та грішником" [6, с. 73]. Подібні думки зустрічаємо у феноменологічній етиці Дітріха фон Гільдебрандта, у котрого любов – духовний акт і відповідь на цінність іншої особистості, джерело духовного контакту "Я-Ти", що переростає в "Ми-контакти", які об'єднані навколо спільної цінності.

До речі, Х. Яннарас, досліджуючи етос особистості з позиції екзистенційної істини, яка передбачає автентичність людського існування крізь призму втілення в життя свободи, любові та спілкування, вихідним пунктом своєї етичної рефлексії (подібно, як і М. Шелер, Д. фон Гільдебрандт, Г. Марсель та ін.) вважає християнську мораль. "Мораль тут – не об'єктивний критерій, що дозволяє оцінювати характер і поведінку, – вважає грецький філософ, – а практична відповідність особистісної свободи екзистенційній істині й автентичності людини" [7, с. 10]. Істина буття у цьому контексті проявляє себе як особистісне існування Бога, а тому людина як "образ Божий" є результатом Божественної повноти любові і зосереджує в собі потенції "істини буття", особистісної свободи та екзистенційної події зустрічі "обличчям-до-обличчя". Саме любов є найбільш рельєфним способом спілкування, що підносить людину до особистісної висоти, а тому спілкування в любові тотожне особистості. Не випадково Г. Марсель у розробленій ним "конкретній філософії", що дістала назву "етики надії", поставив важливе питання щодо "інтимної структури досвіду, мого досвіду, розглянутого не тільки у його змісті, але і в його якості" [2, с. 11]. Тобто побудова особистості, на думку французького персоналіста, уможливується тільки в царині безпосередності міжособистісних взаємин та спілкування у фокусі особистісної

реалізації у світі любові, творчості, свободи, унікальної неповторності. А позаяк тільки через взаємозв'язок з іншими суб'єктами індивід уможливує своє існування в життєсвіті, то дослідження проблеми співбуття посилює вагомість морального вектора інтерсуб'єктивного простору, потребує морально-етичної рефлексії. У цьому контексті головним джерелом моралі стає досвід ставлення до Іншого, згідно з яким мораль не є сукупністю обов'язкових норм та правил, а інтенціональною скерованістю на Іншого. У філософсько-етичній концепції Е. Левінаса вона дістала назву "трансцендуючої спрямованості" (інтенціональності).

Усе вище сказане стверджує думку про те, що моральні смисли – необхідні константи буття людини у світі, які пронизують всі форми досвіду життєсвіту й постають універсальним морально-етичним горизонтом усіх смислових світів, закріплюючи власне людський вимір буттєвості в її позитивності й досягненні справжності існування й подоланні несправжності.

Таким чином, модуси "справжність-несправжність" людського існування – це дві базові можливості "буття людини-у-світі. Саме справжність людського існування передбачає вибір можливостей віднайдення себе, унікальної саморозбудови Dasein (екзистенції) як проекту, орієнтації на майбутнє на шляху відкриття автентичних екзистенційних структур совісті, рішучості, смерті [4]. Адже досвід показує, що тільки в межах справжнього і несправжнього екзистенційного простору екзистенція реалізується як вибір, до якого спонукає поклик совісті, що співвіднесений з феноменом провини. Це ситуація вибору бути самим собою, відкриття можливостей стати іншим, проектування постійної зміни, перехід від усередненості до справжності, де структури часовості постають онтологічним визначенням суб'єктивності.

Як бачимо, відбувається переосмислення класичних раціоналістичних підходів розумного обґрунтування моральних норм у їх відірваності від життєсвіту людини, що стали репрезентантом

відчуженості формальних абстракцій від життєво реального й конкретного індивіда. Закладаються істотні можливості для конституювання морально-етичного смислового горизонту, що охоплює морально-етичні смисли, які пронизують смислове розмаїття досвіду в його інтерсуб'єктивному вимірі.

Саме світ спільного інтерсуб'єктивного простору культури, у якому досвід бачення світу доповнюється досвідом світу Іншого, сприяє значному розширенню особистісного світовідношення і крізь призму наповнення його моральними смислами відкриває нові грані й можливості людської достотності у вимірах справжності існування та цілісності культури. Разом з тим, егоцентричність й самозамкненість Я в його смислотворчості та ціннісному покладанні, з одного боку, й анонімне знеособлення та поглинання Іншими, з другого, – унеможливають ситуацію міжлюдського взаєморозуміння. А тому, тільки моральні смисли життєсвіту закладають ґрунтовні підвалини для трансцендування за межі повсякденності, досягнення справжності людського існування і стає вагомою детермінантою цілісності культури. Власне, пронизаність людського існування моральними феноменами закладає підстави виявлення вкоріненості вищих моральних смислів в життєвому світі, що спонукають до особистісного здійснення та реалізації людської екзистенції у її відкритості до буття, глибинної причетності до Іншого, цінностей, відповідального вчинку і готовності до справжнього спілкування й діалогічності.

Список використаних джерел

1. Малахов В. А. Нравственные основания духовного развития личности / В. А. Малахов // Культура и развитие человека : очерк филос.-методол. проблем / [В. П. Иванов и др.]. – К., 1989. – С. 254–306.
2. Марсель Г. Быть и иметь / Габриэль Марсель ; [пер с фр. И. Н. Полонской]. – Новочеркасск : Сагуна, 1994. – 160 с.
3. Тыменецкая А. Т. Моральный смысл и человеческая личность в контексте общественной жизни : положение человека в

единстве всего живого / А. Т. Тыменецкая // Феноменология в современном мире / отв. ред.: М. Кулэ, В. И. Молчанов. – Рига, 1991. – С. 13–64.

4. Хайдеггер М. Бытие и время / Мартин Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Бибихина]. – Изд. 3-е, испр. – СПб. : Наука, 2006. – 452 с.

5. Шелер М. Избранные произведения / Макс Шелер ; [пер. с нем. под ред. Денежкина А. В.]. – М. : Гнозис, 1994. – 490 с.

6. Шелер М. Ресентимент в структуре моралей / Макс Шелер ; [пер. с нем. А. Н. Малинкина]. – СПб. : Наука ; Univ. кн., 1999. – 231 с.

7. Яннарас Х. Свобода етосу / Христос Яннарас ; пер. В. Верлока. – К. : Дух і літера, 2003. – 268 с.

References

1. Malakhov V.A. Moral foundations of the spiritual development of personality / VA Malakhov // Culture and human development: an outline of the Philosophical Method. Problems / [V. P. Ivanov, etc.]. – K., 1989. – P. 254-306.

2. Marcel G. To be and to have / Gabriel Marcel; [Пер с фр. I. N. Polonskaya]. – Novocherkassk: Saguna, 1994. – 160 p.

3. Tymenitskaya A.T. Moral meaning and the human personality in the context of social life: the position of man in the unity of all living things / AT Tymenetskaya // Phenomenology in the modern world / отв. Ed. : M. Kule, V. I. Molchanov. – Riga, 1991. – P. 13-64.

4. Heidegger M. Being and Time / Martin Heidegger; [Trans. With him. V. V. Bibikhina]. – Ed. 3rd, corrected. – St. Petersburg. : Science, 2006. – 452 p.

5. Scheler M. Selected works / Max Scheler; [Trans. With him. Ed. A. Denezhkin. – M.: Gnosis, 1994. – 490 p.

6. Scheler M. The sentiment in the morals structure / Max Scheler; [Trans. With him. A.N. Malinkina]. – St. Petersburg. : The science ; Univ. Prince., 1999. – 231 p.

7. Yannaras H. Freedom to Ethos / Christ of Jannaras; Trans. V. Verlock. – K.: Spirit and Letter, 2003. – 268 p.